

Säilytysohjelman toinen sukupolvi maatiaiskanoja on jo monilla syntynyt. Ne rekisteröityneet, joilla ei vielä ole eläimiä, ottakaa pikaisesti yhteyttä verkoston toisiin säilyttäjiin. Poikastuottajilla (P) on vielä poikasia myynnissä. Myös säilyttäjäksi (S) rekisteröityneillä saattaa olla ylimääräisiä poikasia ja ainakin siitosmunia. Ellei onnistu, ottakaa yhteyttä Juhaan tai Tarjaan. Mukava olisi kuulla sekin, että olette löytäneet verkostosta yhteiskumppanin ja eläimet. Ketjuperiaatteen (ks. alkutiedote) mukaisesti saatatte olla myös oikeutettu siitosmunakorvaukseen, joten kannattaa soitella.

Rekisteröityneitä on jo 67 kappaletta. Olemme olleet aika paljon esillä tiedotusvälineissä, mm. Ympäristöuutisissa 28.3., MTV:n Kymppiuutisissa 16.4. ja Eläinmaailma-lehden 3/99 Eläinuutisissa. Toukokuun Eläinmaailmassa on laaja artikkeli 'Maatiaiskana kannattaa säilyttää'. 4H-järjestön neuvojille on mennyt tietopaketti. Myös puskaradio toimii kiitettävästi.

Tässä tiedotteessa:	Vuosiraportin 1998 yhteenveto	sivut 2 - 3
	Lisää ohjeita säilyttäjille	4 - 8
	Kirjallisuusluettelo	9
	Maatiaiskanaseminaarin ohjelma	Liite 1.
	Säilyttäjärekisteri, tilanne 5.5.1999	Liite 2.
	Teuraskukon kasvatus	Liite 3.

Seminaariin voi ilmoittautua soittamalla toukokuun kuluessa Kasarin Outille, puh. 03-4188 3605 tai outi.kasari@mtt.fi. Tehdään siitä ikimuistoinen, innostava tapahtuma. Kauempaa tulevat, sopikaa kimpakyytejä keskenänne, niin matkakulut vähintään puolittuvat.

Olkaa te, hyvät ystävät, yhteydessä meihin päin. Kaikki kysymyksenne ja kokemuksenne (niin myönteiset kuin ikävätkin) kartuttavat tietouttamme ja voidaan taas tulevissa tiedotteissa ottaa huomioon. Myös seminaarin aiheita niistä varmaan löytyy. Ehdotuksia!

Hyvää alkukesää. Tavataan Maalahdessa.

Juha Kantanen
MTT/ EJA, 31600 Jokioinen
puh. 03-4188 3626, fax 03-4188 3618
fax 03-4188 3618
e-mail juha.kantanen@mtt.fi

Tarja Niemelä
Rinteläntie 100, 03400 VIHTI
puh. 0400 474 024, 09-223 4959
fax 09-223 4759
e-mail tarja.niemela@iter.inet.fi

VUOSIRAPORTIN 1998 YHTEENVETO

Vuosikyselyt lähetettiin rekisteröityneille 23.11.98. Raporteista palautettiin määräpäivään 15.12.98 mennessä 28 kpl (52 %). 30.4.99 mennessä raportin oli palauttanut 48/54 eli 89 %. Palauttamatta jäi 6 kpl.

Vuoden 1998 aikana rekisteröityi 54 maatiaiskanalan pitäjää. Näistä suurin osa eli 44 kpl on säilyttäjiä (S), 8 poikastuottajaa (P) ja yksi kantatila (K). Kantatilojen ja Kantatila-kunniajäsenien selvittely oli 1998 vielä kesken, joten niitä ei, yhtä lukuunotamatta, ole kirjattu yhteenvetoon.

Taulukko 1. Kanakannat ja niiden sijoituspaikkojen määrä

kanakanta	kpl	kanakanta	kpl
Savitaipaleen kanta	21	jalasjärveläinen	1
Alhon eli punainen itäsuomalainen	5	jämijärveläinen	1
piikkiöläinen	5	Lindell'in kana	1
kiuruvetinen	4	luumäkeläinen	1
Lepolan (Jussilan) kanta	3	rantsilalainen	1
ruotsalainen	2	seinäjokelainen	1
horniolainen	1	Tymävältä	1
hämäläinen	1	Ei nimeä tai epäselvä tausta	9
ilmajokelainen	1	Yhteensä	59

Kanakantoja on yhteensä 16 kpl. Nimitys perustuu pääasiassa omistajan ilmoitukseen ja juontaa usein alkunsa kanojen hankintapaikkakunnasta. Esim. Pohjanmaalla nimikkeitä on runsaasti toisiaan lähellä olevilta paikkakunnilta.

Taulukko 2. Maatiaiskanalan kantakohtaisten säilytyspaikkojen yksikkökoko

Kokoluokka	aikuiset eläimet	poikaset
1 - 10 kpl	16	15
11 - 20	9	10
21 - 30	5	7
31 - 40	0	2
41 - 50	2	0
51 - 100	4	5
101 - 200	0	0
201 - 300	0	1
301 - 400	0	1
Ei vielä eläimiä	17	12
Raportti palauttamatta	6	6
Yhteensä	59	59

Vuosiraportissa 1998 kysyttiin aikuisten kanojen ja kukkojen määrää sekä vuoden 1998 aikana haudottujen tai hankittujen poikasten määrää (kanoja, kukkoja ja yhteensä). Syntyneiden poikasten määrä on useissa raporteissa ilmoitettu vain yhteismääränä. Kanojen määrän selvittämiseksi poikasten kokonaismäärästä, on oletettu että sukupuolijakauma on 50% kanoja ja 50% kukkoja. Lisäksi on oletettu, että kanoille ohjeiden mukaisesti jätetään kukkoja 20% kanojen määrästä. Aikuisten eläinten ikää tiedusteltiin myös.

Huom. Rekisteröityjä tiloja on 54, joista kolmella useampi kuin yksi kanakanta, joten kanakantojen sijoituspaikkoja on yhteensä 59.

Taulukko 3. Maatiaiskanojen määrä yhteensä sekä kanakannan säilytyspaikkaa kohti 1998

Eläinmäärät	yhteensä	/säil.paikka	vaihteluväli	yleisin ikä	vaihteluväli
Aikuiset kanat	554	15,8	2-65	1-2 vuotta	1-7 vuotta
Aikuiset kukot	111	3,3	1-11	1-2 vuotta	
Kukko:kana-suhde	1:5				
poikasia 1998	n. 1900				

SIITOSMUNAKORVAUS

Siitosmunakorvausta on anonut ja saanut viisi rekisteröityä säilyttäjää. Näin on välitetty 117 kpl siitosmunaa ja 52 poikasta. Siitosmunista on maksettu korvausta korkeintaan 3 mk / siitosmuna ja poikasesta 9 mk / poikanen iästä riippumatta. Poikasen korvaus on kolminkertainen siitosmunaan verrattuna, koska oletettiin, että jokaista kanauntuvikkoa kohti tarvitaan kolme siitosmunaa. Projektivaroin on myös lunastettu 51 siitosmunaa (itäsuomalainen punainen), jotka on haudotettu ja sijoitettu tilalle lisäystä varten. Lisäksi on lunastettu neljä kanaa ja kaksi kukkoa (horniolainen kanta), jotka ovat niin ikään sijoitettuna lisäystä varten.

LISÄYSTAPA

Poikasia hautoneista 23/54 (42,5%) on tehnyt lisäyksen hautomakoneessa, 21/54 (38,8%) kanan alla. Muutama käyttää molempia menetelmiä. Lopuilta, 10 kpl, ei tietoa ole ilmoitettu, mutta koska useimmat näistä ovat hankkineet ensimmäiset poikasensa 1998, eikä hautomakonetta ole käytössä, jatkossa toivotaan todennäköisesti kanan hautomisen onnistuvan.

RUOKINTA

Yleisin rehuvaihtoehto on teollinen valmisrehu ja sen lisäksi viljaa kokonaisuena (kaura+ohra) ja kotitalousjäte sekä kesällä kanojen ulkoa löytämä ravinnon lisä. Myös 'vihantaa': perunaa, vihanneksia, säilörehua ja niitettyä ruohoa tai rikkaruohoja annetaan.

VALAISTUS

Kanoille on talviaikaan yleisimmin annettu valoa 10-12 tuntia. Muninnan ylläpysymiseksi suositeltu 15-16 tunnin valaistusaika on käytössä vain muutamilla. Permakulttuurin periaatteiden mukaan elävä Suomineito-yhteisö raportoi: Ei keinovaloa, ei munitusrehua, ei munia.

MUNINTA

Maatiaiskanat alkavat munia yleisimmin 5-5,5 kuukauden iässä, vaihteluväli 4,5-7 kk. Munakoko on pieni. Munan väri on (sanallisesti kuvattuna) lähes valkoinen, vaalea, vaalea beige, beige, luunvärinen, kermanvaalea tai vaalean ruskea.

Ohjeita kananhoitoon ja säilyttämiseen, jatkuu...

Miten saan kanani hautomaan / olemaan hautomatta

Vuosiraportista 1998 ilmenee, että 23 säilyttäjää on käyttänyt omaa tai lainahautomakonetta. 21 ilmoittaa kanan hautoneen poikaset. Muutama käyttää luontevasti molempia menetelmiä tilanteen mukaan. Ne kymmenkunta, joista ei ole tätä tietoa, ovat pääasiassa uusia kananpitäjiä, hankkineet ensimmäiset poikaset kesällä 1998 ja lisäys tulee jatkossa perustumaan kanan hautomiseen. Ei pidä surra, jos tämä ei heti onnistu. Parin-kolmen vuoden ikäiset kanat ovat mitä parhaita hautojia. Kun mennään 3-4 vuoden ikäisiin, alkaa siitosmunien laatu kärsiä ja lopputulos on aina epävarmempi.

Poikasten hautominen kanan alla on pienkanalassa se luonnollisin ja vaivattomin tapa. Vaivattomin siksi, että emo pitää poikaset kuoriutumisen jälkeen lämpimänä, suojelee vaaroilta, näyttää mallia, miten syödään ja käyttäytyään muutenkin kanamaisesti. Emokanan ja hoitajan ajatukset haudonnan ajoituksesta vain harvoin osuvat yhteen. Haudonnan luonnollisin ajankohta olisi maaliskuun huhtikuulla, tällöin poikaset varttuvat kesän kuluessa nuorikoiksi, joiden muninta alkaa elo-syyskuulla.

Luonnonlinnutkin hautovat pääasiassa keväällä, ja mistä johtunee tipujen liittyminen pääsiäisen teemaan? Haudonnan koneellistuttua 1900-luvulla, ei kanojen ole juuri tarvinnut tai annettu hautoa. Nykyjalosteilta tämä taito on pyritty karsimaan tarpeettomana. Meille maatiaiskan säilyttäjäille tuo taito on kuitenkin nyt tarpeen. Miten kanan hautomisesta ennen neuvottiin? *(Suluissa kursivoituna kommentteja á la Tarja.)*

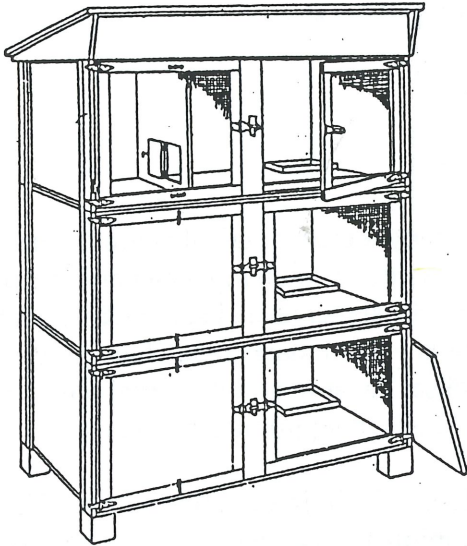
'Aloitus kanain kaswattamiseen' vuodelta 1878.

Munain valinta. Hautomista varten walitaan parhaiten vuoden wanhan kanan munia, joka on paritettu nuoren kukon kanssa. Munat eivät saa olla 20 päivää vanhempia, niiden tulee, aurinkoon päin pidettyinä olla kirkkaasti läpinäkyviä ja ne eivät saa pysyä weden päällä.

(Siitosmunia ei suositella säilytettävän 10-14 vuorokautta pidempään).

Pesäin laittaminen. Paraita pesiä ovat kanan kokoiset pajuwasut. Ne ovat harvaksi kudottawat, että läpäisevät ilmaa, ja kankaalla peitettävät, walon ja kolinan poissulkemiseksi. Sisältä ne warustetaan hyvin kuiwilla heinillä, myöskin rohtimilla eli tappuroilla tahi waaterepaleilla, ja ne asetetaan kanahuoneesta erilleen johonkin kuiwaan paikkaan, joka on siitä etelään päin sekä tarpeeksi suojeltuna muurahaisilta ja muilta eläimiltä. *(Kannettavat, siirrettävissä olevat pesälaatikot ovat käteviä. Niissä emo munineen voidaan viedä eri tilaan häiritsemättä sen hautomisrauhaa. Onpa joku uhrannut vanhan piironginkin hautoville kanoille pesiksi.)*

Hautowa kana. Wanhat kanat hautowat ahkerampaan kuin nuoremmat. Tähän toimeen walitaan turpeimmat kanat, joilla on enin höyheniä ja jotka vähemmin pelkäävät ihmisten lähestymistä. Kanat, jotka tahtovat hautoa, munivat päivittäin munan, useasti kaksikin *(Kahden munan päivävauhti ei liene mahdollista, koska yhden munan kehitys keltuaisesta valmiiksi munaksi kestää 25 tuntia.)* Että niissä nousee poikasen tekemisen halu, huomataan siitä, kun lakkaawat munimasta ja melkein alinomaa kotkottawat. Ne owat käwellesään levottomia ja istuskelewat kaikkein munain päälle, joita tapaawat; niiden watsa tulee tulikuumaksi ja siitä lähtewät höyhenet. Silloin ne itsestään menevät niitä varten laitettuihin wasuihin.

Kuva 135. Kerroksittain n. s. kaappimalliin sovitettuja kanojen hautomispesiä.

Kuvat Mikko M. Ilkan Kananhoitokirjasta vuodelta 1934.

Mikko M. Ilka: Kananhoitokirja, 1934:

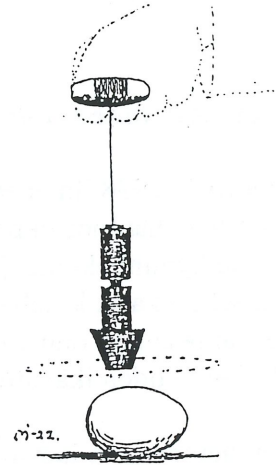
Hautomahalu ilmenee sillä tavalla, että kana makailee päiväkaudet pesässä, on äreä toisten kanojen lähestyessä ja alkaa "klukuttaa", s.o. äänтелеe: "kluk, kluk, klukuk". --- Ruuaksi annetaan hautovalle kanalle joko ohria tahi ohrasuurimoita ja vähän vihanneksia sekä juomaksi raikasta, ei kuitenkaan kylmää vettä. (*Viljapainotteinen ravinto edistää nykykokemuksenkin mukaan hautomishaluja*).

Aloitusopas, 1878 jatkaa: Jos mieluummin tahdotaan antaa kanain yhä edelleen munia kuin hautoa, suljetaan se yksistään erilliseen häkkiin, joka on asetettu pimeään ja kolinasta etäiseen paikkaan, jolloin niiden hautomahalu häviää. (*Toinen vanha konsti on kastella kanan takapäätä kylmään veteen ja laittaa kana pärekorissa killumaan ilmaan*).

Jos taas tahdotaan hautowia kanoja, niin on useita keinoja niiden pakottamiseen siihen.

1. Jätetään useampia munia yhteen, että kanat itsestään jäisivät niiden päälle.
2. Ruokitaan kanoja hampunsiemenillä niin kauwan, ett'eivät enää muista mennä ulos ruokaa etsimään.
3. Juowutetaan ne wiiniin kastetulla leiwällä, ennenkuin pannaan munain päälle.
4. Nypitään höyhenet mahan alta ja suomitaan sitte nokkoisilla, josta niille käy mieluisaksi munain raikas wiileys, joiden päälle ne pannaan. Näin woipi saada yksin wanhat kukotkin ja salwotut kukot (=kivekset poistettu) munia hautomaan; ne hoitawat sitte kananpoikia yhtäläisellä huolella kuin kanakin.

Hautowa kana: Hyvä kana hautoo niin uutterasti, että usein ennen kuolee nälkään, kuin ruokaa hakeakseen jättää munat. Sen tähden on laitettava, että se kolme kertaa päivästä menee ulos sekä syömään että itseänsä wistikämään. (*Kertakin päivässä riittää.*) Sen poissa ollessa otetaan rikkinäiset tahi kylmät munat pois; tarkoin on warominen, ett'ei toisia munia käännellä, sillä sen tekee kana itse. (*Ei haittaa vaikka kääntyvätkin*). Vielä parempi on, jos sille joka päivä pannaan

Kuva 130. »Sexometri», englantilainen patentti. Kojeen pitäisi näyttää heilunnallaan munan yläpuolella, mistä munasta tulee kana, mistä kukko. Jos heiluri kiertää munan päällä ympyrää, pitäisi munasta tulla kananpoikanen, jos taas ellipsin muotoista rataa, olisi se kukko-poikanen, ja jos heiluri pysyy paikoillaan, sanotaan munan olevan siitämättömän. — Uskoon ken tahtoo!

ruokaa ja wettä, niin että woi syödä pesästä lähtemättä. Hywin tarkoituksenmukaista on koko hautomisaikana ruokkia kanaa wiiniin ja weteen kastetulla, hywin tehdyllä leiwällä.

Mikä eteen kukkojen kanssa?

Syntyvistä poikasista puolet on kukkoja. Pienestä yhden kanan hautomasta katraasta woi tosin parhaimmillaan olla kahdeksan kymmenestä kukkoja. Mutta oli Jukolassakin poikia seitsemän, silti koko lajia katsoen jakautuma on kuitenkin lähes puolet ja puolet. Kukaan ei ole vielä keksinyt keinoa erottaa siitosmunista sukupuolta, vaikka yrityksiä on ollut. Munan muodosta tai munan päällä narussa kieputettavan sormuksen tai neulan liikeradasta päättelemällä on uskottu kanan aihion sisältävien munien löytyvän. Ja löytyyhän niitä, 50 prosenttin todennäköisyydellä.

Isoissa hautomoissa untuvikkojen sukupuoli tutkitaan syntymän jälkeisenä päivänä ja kukkojen elonkaari jää kovin lyhyeksi. Meillä ei ole maatiaiskanalassamme sen paremmin taitoa kuin haluakaan tähän. Kanan hautomasta poikueesta saattawat kaikki kukot tulla tarpeeseen, jos niitä on alle puolet. Jokaiseen ikäluokkaan jätetään ainakin yksi kukko. Isoissa poikueissa tai koneellisesti haudottaessa kukkoja saattaa olla kymmeniä ja enemmänkin. Kukot alkawat erottua kanoista 3-4 wiikon iässä. Kukot ovat kookkaampia (tukevammät jalat, isompi ja paksumpi harja ja 'maskuliinimpi' olemus) jo syntyessään, mutta siinä vaiheessa ei erottelua kannata yrittää tehdä, koska ensimmäisen kuukauden ravinto ja lämpö saa olla sama molemmille. Kokoeron kaswaessa ja kukkomaisten piirteiden korostuessa kananpoikaset ovat kuitenkin vaarassa jäädä alakynteen. Tällöin ylimääräkukot on syytä saada eri tilaan, jonka jälkeen niille aletaan antaa myös eri ravintoa. Kanojen kanssa samassa saawat kasvaa ainoastaan ne kukot, jotka on tarkoitus jättää olemaan.

Tämän tiedotteen lopussa on moniste lehtijutusta (Omavarainen maatalous 3/1993), jossa kukkojen teuraskasvatuksesta kerrotaan. Jokin tieto jutussa saattaa olla vanhentunut, mutta perusasiat eivät.

Ihmisen ja eläimen yhteiselo

Toiset eläimet ovat lemmikkieläimiä, toiset hyötyeläimiä, yhtä kaikki, hoitajan velvollisuus on edistää niiden terveyttä ja hyvinvointia sekä kohdella niitä hywin. Eläinhoidossa tulee myös huomioda kunkin lajin lajikohtaiset tarpeet. Eläintenpito on aina jonkinasteista hyväksikäyttöä. Ihminen on kesyttännyt eläinlajeja kotieläimiksi ja me määräämme niiden päivärytmistä, elämän laadusta ja kestosta. Suurin osa kukkopojoista on 'ylimääräisiä', mutta ne voidaan kuitenkin kaswattaa paistikukoiksi. Nämä kukot ovat meille hyödyksi, mutta toisaalta niiden hyvinvoinnista huolehdittiin niiden elinaikana. Myös lemmikkieläinten kanssa saatetaan joutua jonakin päivänä sellaisen tilanteen eteen, että hoitajan paras palvelus eläimelle on lopettaa sen kärsimykset. Eläin woi jäädä auton alle, se woi joutua ketun, koiran tai lajitoverinsa raatelemaksi. Osaatko toimia silloin?

Rehutietoutta

Yleisin rehustusvaihtoehto vuosiraporteissa oli teollinen valmisrehu ja sen lisäksi wiljaa kokonaisuena (kaura+ohra) ja kotitalousjäte sekä kesällä kanojen ulkoa löytämä ravinnon lisä. Myös perunaa ja 'vihantaa' (vihanneksia, rikkaruohoja, säilörehua) annettiin useilla tiloilla. Ostorehujakin on monenlaisia. Osaatko pyytää kauppiaaltsi oikeanlaista rehua, ettet saa sitä mitä varastossa sattuu olemaan? Rehua ostaessa on myös tärkeä tarkastaa rehun päiväyksen voimassaolo

vakuustodistuksesta, joka on joko liimattu pussin kylkeen tai ommeltu säkinsulkijaompeleeseen mukaan. Säilytä todistus.

Taulukko 4. Kananrehujen jako käyttöiän mukaan

Rehun nimi	Käyttöikäsuositus
poikasrehu	0 - 6 viikon iässä olevat poikaset
kasvatusrehu	6 - 18 viikon iässä olevat nuorikot
munitusrehu	yli 18 - viikkoiset

Taulukko 5. Kananrehujen jako käyttösuosituksen mukaan

Rehun nimi	käyttösuositus
täysrehu	yksinomainen rehu
puolitiiviste	puolet muuta (vilja, ape ym.)
tiiviste	sekoitus jauhettuun viljaan ohjeen mukaan

Aina esillä pidetään vettä, kanankalkkia ja karkeaa soraa.

Poikas- ja kasvatusrehusäkin kyljessä saattaa olla myös kirjaimet CC. Tämä rehu sisältää kokkidioosin (suolistosairaus) puhkeamista ehkäisevää kokkidioostaattia. CC-rehua ei pienkanalassa tarvita, joten pyytäkää rehu ilman CC-leimaa. **Muniville ei CC-rehua saa edes antaa, koska se kertyy muniin.**

Untuvikoille siis poikasrehua, jonka lisäksi voi kyllä 2-4-viikon iästä alkaa varovasti antaa muutakin syötävää. Voikukan lehdet tai spagetti-makarooniruuan loppu kiinnostaa heti. Spagetin olomuoto ilmeisesti laukaisee madonpyydystämistoiminnot? Lisäruokaa annetaan alussa siis vain totuttelun takia. Toisaalta, maatiaiskan sopeutumisen jatkumisen kannalta kotoisen ravinnon suuri osuus on eduksi.

Viisiviikkoisille voi jo alkaa antaa kokonaisia jyviä (kauraa), alkaen aivan pienestä määrästä. Karkean soran (raekoko 2-3 mm) saanti tulee tätä ennen varmistaa. Sora toimii poikasen lihasmahassa viljan jauhinkivinä, koska kanalla ei ole hampaita. Kasvatusrehuun siirtyminen tapahtuu vähitellen. Siirtymäajankohta ei ole kovin tarkka. Jos poikasrehu loppuu viiden viikon iässä, kannattaa siirtyä kasvatusrehuun silloin. Jos poikasrehu kestää kymmenen viikon ikään, annetaan sen lisäksi vain runsaammin muuta ravintoa. Muuttuva tekijä eri rehuissa on valkuaisen määrä. Poikaset ja munivat tarvitsevat enemmän valkuaista kuin kasvavat nuorikot.

Kestopehku

Lehmien aluset vaihdetaan joka lypsykerran yhteydessä, miksei kanojenkin kanssa voisi tehdä samoin? Kakat lapioon ja lantalaan, kevyt kuivitus - sama uudestaan joka päivä. Puhtaan kananlannan kanssa tekemisissä olleet tietävät, miten tahraavaa ja aromikasta se voi olla. Siksi keksittiin kestopehku, joka imee kosteuden ja hajun itseensä alkaen lopulta pieneliötoiminnan ansiosta 'palaa'. Runsaasti lantaa sisältävän, onnistuneen kestopehkun sisäinen lämpötila voi nousta jopa 60-asteeseen, niin että siihen hautautunut muna kypsyy. (Hyvä syy olla varovainen lattiamunien kanssa). Lämpö tuhoaa myös lannan pieneliöitä sekä lämmittää kanalaa. Hyvä

ilmanvaihto varmistaa liikkakosteuden poistumisen pehkusta. Kanala saa olla melko viileä, kunhan ei muodostu vetoa.

Kestopehku perustetaan mieluiten keväällä. Hyvä ajankohta on ilmojen lämmentyä, kun kanat päästetään jo ulos. Pesät ja orret viedään pihalle vesipesuun (radikaalimpi menetelmä on polttaa ne ja rakentaa uudet tilalle, sillä juuri näissä rakenteissa asustavat kanojen ulkoloiset). Vanha lanta kääritään ulos, tilat vähintään kuivapuhdistetaan hyvin, ellei vettä voida käyttää vapaasti. Ikkuna pestään. Kalkitus lisää valoisuutta, muttei ole mitenkään välttämätön. Hyvä läpituuletus, joka kuivattaa pinnat. Uudet kuivikkeet sisälle. Ellei kanoille ole toista tilaa, johon ne voidaan siirtää, tämä on pienkanalassa mahdollista tehdä päivässä. Kanat suljetaan ulos aamulla ja päästetään puhtaille pehkuille illalla. Jos karsinoita on useita, voidaan edetä karsina kerrallaan alkaen takimmaisesta.

Kestokuivike 'rakennetaan' sen mukaan mitä aineita on saatavana: kutterinpurua (maatuu hitaasti kompostissa), olkea (lyhyeksi silputtuna), sahanpurua, kuivia lehtiä pihalta, turvetta (hyvä imukyky, mutta yksinomaisena kuivikkeena paakkuuntuu). Pitkä heinä alkaa mädätä, eivätkä kanat pysty kuopsuttamaan sitä. Tarkista, ettei sahatavaraa ole käsitelty millään lahonestoaineilla. Kestopehkon rakennusaineiden on oltava kuivaa ja lyhyttä tavaraa, juuri muuta laatuvaatimusta niille ei aseteta. Mitä useammasta aineesta kestopohku kootaan, sitä parempi. Valmiin pehkukerroksen tulee olla 50-60 cm paksuinen ennen tallaantumista. Vanha tapa heittää jyvät pehkuihin juontaa juurensa ajatuksesta, että kanat jyviä etsiessään samalla kuohkeuttavat pehkua. Kuivassa, kuohkeassa pehkussa kanat myös kylpevät mielellään.

Pieneliötoiminnan käynnistyminen vaatii happea ja lämpöä. Siksi perustetaan kestopohku keväällä ja pidetään kanalassa hyvä ilmanvaihto talvellakin. Jos eläintiheys on korkea, saattaa hoitaja joutua tarttumaan talikkoon keskitalvella. Lanta kootaan keoiksi keskelle karsinaa, kanat hoitavat kyllä levityksen. Kuiviketta voi myös joutua lisäämään, jos sen imukyky ei ole riittänyt. Pehkua ei pidä poistaa talvipakkasilla, koska tällöin kanala jäähtyy, eikä uusi kuivike lähde 'toimimaan' kylmässä.

Kanalan kosteusolojen vaikutus höyhentymiseen

Munivat kanat viihtyvät viileässä ja vedottomassa kanalassa, jonka ilma kestopehkun ansiosta pysyy kuivahkona. Poikasia kasvatettaessa tarvitaan lämpöä, vastasyntyneillä untuvikoilla peräti 32-36°C (ellei kyseessä ole emonsa alla kasvavat poikaset, jotka menestyvät alhaisissakin huonelämpötiloissa). Poikasten höyhenpeitteen kehittymiselle on kuitenkin eduksi, ettei korkeita lämpötiloja pidetä liian kauaa. Lämpötilaa lasketaan 1-2 astetta viikossa, siten että 8-10-viikon kuluessa saavutetaan normaali kanalalämpötila, alle 20°. Liian korkea lämpötila ja siitä johtuva kanalailman kuivuus saattavat yhdessä tehdä sen, että poikasten höyhentupet kuivuvat, eikä höyhenpeite kehity normaalisti, varsinkaan selkäpuolella. Yhden höyhenkerran tuhoutuminen tietää pysyvää kosmeettista haittaa, mutta ellei se näytä vaivaavan kanoja, hoitajan ei asiasta kannata välittää. Sulkasadon jälkeen tai kanan tultua hautomakuumeeseen höyhenpeite korjautuu. Mutta tämä saattaa tapahtua vasta vuoden parin vuoden päästä.

Kirjallisuutta

(Jos teillä on tiedossanne kanakirjallisuutta, jonka arvelette kiinnostavan muitakin, ilmoittakaa tiedot Tarjalle. Lisään ne listalle.)

Suomalainen maatiaiskana; rotukana vai sekarotuinen? Heli Koskivainion 1993 tekemä erikoistyo maatiaiskanasta. Lisätty materiaalia 1998 käynnistyneen maatiaiskan säilytysohjelman alkuvaiheista, mm. värikopiokuvia eri kanakannoista. MTT:n luvalla painanut Luomukustannus, Mikkeli 1998. Tilaukset puh. 040 503 7627.

Tengvall Helena 1996. *Kanojen hoito - Opas vapaiden kanojen kasvattajille*. Maaseutukeskusten Liitto, puh.09-680 700 / kirjatilaukset. Perustietoa kananhoidosta.

Pystynen Raimo 1992. *Haudontaopas*. Porvoo. (Kirjastoissa on).

Niemelä Tarja: *Omavarainen maatalous*, artikkeleita kanasta, 2/89, 2/90, 2/91, 3/93
Eläinmaailma-lehti, artikkeleita ja kysymyspalsta, toukokuusta 1996 alkaen
(Kirjastoista voi lainata vanhoja vuosikertoja.)

Maatiaiskana Help-Line: tarja.niemela@iter.inet.fi

Muuta tärkeää tietoa

Hautomakoneita vailla olevat, lukekaa *Keltaista Pörssiä*. Tämä lehti on edullisuutensa vuoksi vakiintunut osto/myyntikanavaksi mitä erilaisimmille tavaroille ja tuotteille. Olen laittanut Keltaiseen Pörssiin ostoilmoituksen pienhautomakoneista säilytysprojektin nimissä. Mahdolliset myyntitarjoukset lähetämme eteenpäin niille, joilla on kiinnostusta hautomakoneen ostoon. Ilmoittautukaa Juhalle tai Tarjalle.

Jalkarenkaita ei saa enää ostaa ainakaan Munakunnasta. Sieltä annettiin vihje käyttää muovisia nippusiteitä. Ne ovat riittävän kestävää muovia tähän tarkoitukseen. Side voidaan laittaa jalkaan 2-3 kuukauden iässä. Side jätetään hyvin väljäksi, ettei se missään vaiheessa ala kiristää. Lopuksi siteen 'häntä' katkaistaan pois saksilla. Kireys on löydettävä kerrasta, nippusidettä ei saa auki uudestaan muuta kuin katkaisemalla.

MAATIAISKANASEMINAARI 12.6.1999 (vkl 12-13.6.1999)

Paikka: Lasse Rantalan maatila
Molapnevägen 242, Långåminne, Maalahti, puh. 06-365 7185.
Tarkempi ajo-ohje liitteenä. Jos eksyt, soita Tarjalle 0400 474 024.

Aika: varsinainen seminaari on lauantaina 12.6.99 klo 10-17,
mutta lauantai-ilta jatkuu illanvieton merkeissä ja tilalla on mahdollisuus yöpyä.

OHJELMA

Lauantai 12.6.99

klo 9.30 - Tulokahvi tarjolla.

klo 10-12 Seminaarin avaus. *Juha Kantanen, MTT/EJA.*

Alustukset:

Alkuperäiskotieläinrotujen säilyttämisen syyt ja tavoitteet. Juha Kantanen
Säilytysohjelman käytännön kysymyksiä. Tarja Niemelä

Maatiaiskanassa on mahdollisuus. Esa Alkula, Uudenmaan maaaseutuopisto

Keskustelua kuullun pohjalta.

klo 12-13.30 Kevyt kenttälounas.

klo 13.30-15 Keskustelua ryhmissä. Aihe-ehdotuksia:

Miksi valitsit maatiaiskan?

Mitä odotat projektilta tulevaisuudessa?

Perustammeko maatiaiskanayhdistyksen?

Kananhoidon käytännön ongelmia ja ideoita.

Markkinointi, jatkojalostus - toimiva kokonaisuus.

klo 15-16.30 Ryhmien yhteenvedot aiheista.
Seuraavan seminaarin ajankohta ja paikka.
Vapaa sana.

klo 16.30 Tilakierros Lassen kanssa.
Muonituskomppania kehittää ilta-ateriaa.

klo 19- Vietämme iltaa yhdessä aterioiden ja seurustellen.

Sunnuntai 13.6.

Su-aamu "Aamulypsy"
klo 8-10 Brunssi, aamupala pidemmän kaavan mukaan.
klo 10 - Suoriutuminen kotimatalle.

Kukkopoikien kotitarvekasvatusta ja teurastus

Tilalla tapahtuva laaja-alainen eli ekstensiivinen kasvatusta, teurastus ja suoramyynti on siipikarjapuolellakin vielä melko vähäistä. Tiukka lainsäädäntö toimii tehokkaana jarruna. Omiksi tarpeiksi ei kuitenkaan kukaan kiellä kasvattamasta siivekkäistä, jos on sopivat tilat ja valmiudet olemassa. Kynnyskysymykseksi saattaakin muodostua itse teurastus, jos ei siitä ole kokemusta ennestään. Laaja-alaisen lihasiipikarjan kasvatukseen osa-alueita ovat pitkäikäinen kasvatusaika, hitaasti kasvavat rodut, pääasiassa kotoinen vilja-aperuokinta, elintilan laajentaminen iän myötä, laiduntamismahdollisuus, mahdollisuus loppukasvatukseen sisällä, teurastus taiten.

Luvat kuntoon

Teuraaksi kasvatettavaa siipikarjaa saa pitää 1000 kpl asti (laki 1305/90 1.1.1991). Käytännössä taitaa satakin riittää katoksi meidän pienyrityksillemme. Siitä riittää jo perheelle kaksi paistia viikkoa kohti, jouluviikko jätetään kokonaan väliin. Vastalokasta tekee viisaasti, jos pidättyy 20-50 kukkopoikaan tai korkeintaan tusinaan isompia lintuja. Jos eläimiä on vain pari, on niistä vaara tulla lemmikeitä, joista ei sitten hennotakaan syksyllä luopua, saati sitten syödä.

Taajama-(kaava)-alueella asuvan on varmistauduttava myös eläintenpitovästä. Siitä päättävät terveysviranomaiset ja luvansaantiriippuu jonkin verran myöntäjän näkemystistä. Lupa munivien kanojen pittoon omiksi tarpeiksi heltiää omakotitaloalueella useimmiten, teurassiipikarjan pittoon ei ehkä niinkään varmasti. Parin isommankaan lemmikkilinnun pittoon tuskin on estettä, mutta kymmenien eläinten kasvatus vaatii väljemmät tilat.

Taajamassa kannattaa naapurille tiedottaa etukäteen eläinten hankinnasta.

Itsehäudonnan sivutuotteena kukkoja

Jos tilalla harrastetaan itsehäu-

dontaa pienkoneella tai kananalla, syntyy lästä kukkoja ja kanoja noin puoliksi. Harva hoitaja pystyy niitä untuvikkoina erottelemaan, joten molemmat sukupuolet saavat kasvaa yhdessä parvessa.

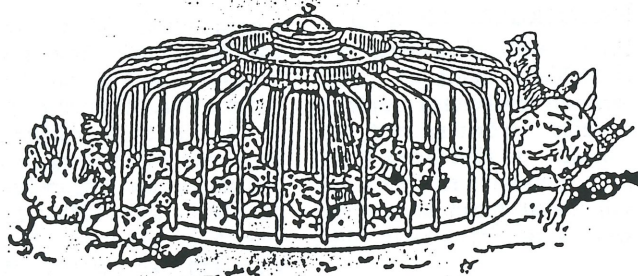
3-5 viikon iässä alkavat kukot erottua harjan ja helittojen kasvussa. Kukot ovat tällöin hyvinkin aikuisen nyrkkin kokoisia paistikkaita. Myös jaloistaan ne erottuvat kanoista rotevampina. Tässä vaiheessa kukot kannattaa ottaa eroon kanoista, koska ne muuten isompikokoisina rasittava kanoja suotta.

lämpö- ym. vaatimukset alhaisemmat kuin vastasyntyneellä untuvikolla.

Hanhien, ankan ja kalkkunan poikaset hankitaan yleensä keväällä parin kuukauden ikäisinä. Lisäyksenalat ottavat vastaan tilauksia pitkin kevättä ja ajavat sitten tiettyjä vakioreittejä jakamassa eläimet ostajille. Poikaskasvattajien osoitteita saa Siipikarjaliitosta (puh. 916-84737) sekä Maaseudun Tulevaisuuden takaosan ilmoitusviuilta. Poikaset kannattaa hankkia lähimmästä paikasta, sillä

jää pahoja kulmia, joihin eläimet saattaisivat mennä kasaan. Untuvikkoja voi hyvin pitää 20-25 kpl neliöllä alkuaikana. 2-3 viikon iässä alaa lisätään suurentamalla levyn kehää tai poistamalla levy kokonaan. Näin eläimet ovat automaattisesti harvemmassa, loppuaikana 6-8 kukkopoikaa/m². Tilantarpeen vaikuttaa moni seikka: eläinlaji, tilan kuutiotilavuus, tuuletus, ulospääsy ym.

Ratkaisevin tekijä hyvälle alkuunlähdölle on riittävä lämpö parin ensimmäisen viikon aikana. Päivän vanha untuvikko vaatii 32-36°C-asteen lämpötilan. Tavallinen huoneenlämpö ei siis riitä. Lämpölampulla hoiduu lämmönlisäys kätevimmin. Kattoon ripustettu sähköjohto asetetaan sellaiselle korkeudelle, että suoraan alapuolelle asetettu lämpömittari näyttää noin 35 astetta. Johtoa nostamalla tai laskemalla saadaan kämpö kohdalleen. Tipuset voivat sitten itse siirtymällä valita haluamansa lämpötilan, sivumalta löytyy 34-32-30 asteiset alueet.

Kuva 114. Kananpoikasten ruokintahäkki rohuastiinon.

Muutaman viikon lisäkasvatuksella saadaan kukoista lähes kilon painoisia paisteja. Nuoren kukon liha on vaaleaa ja nopeasti kypsyyvä.

Liian pitkälle ei kannata yrittää lihottaa, sillä kukkopaisti ei siitä parane, vaan tummuu ja sitkistyy. Koko kesän vapaana kasvanut iso kukonrohjake on kaikkea muuta kuin hyvää. Sitä paitsi ravintola-annoksen suosituspaino (parannettu) on vain 400 g, tämän painon kukkopoika saavuttaa viimeistään 10-12 viikon iässä. Painoon vaikuttaa eläinten rotu. Maatiainen ja valkea leghorn kasvavat hitaammin kuin esim. Rhode Island Red (RIR).

Kukkopoikia valmulla linnulla

Kukkopoikia saa myös ostaa pikkurahalla poikastuottajilta untuvikkoina ja ainakin kirjoittajan kanalista 3-5 viikkoisina erottelun jälkeen. Tällöin on jo herkin untuvikkovaihe takana ja

kuljetus halki puolen Suomen on rasitus eläimelle.

Aikataulu

3-5 viikkoiset kukkopoikaset siirretään kanoista erottamisen jälkeen vähitellen lihotuskuurille lisäämällä vilja-aperuon osuutta valmisrehun jäädessä vähemmälle. Huhti-toukokuulla hankitut paistikukonpoikaset teurastetaan heinä-elokuulla. Jos eläimiä on paljon, kannattaa niitä alkaa teurastaa vähän kerrallaan jo aikaisemmin, etteivät viimeiset pääse ylisuuriksi. Isommat linnut ehtivät teurastusikänsä vasta syksyllä, loka-marraskuussa. Niiden loppulihotus kannattaakin suorittaa sisätiloissa.

Kasvatusympäristö

Tilaa ensiviikkoina poikaset voidaan rajata pienemmälle alueelle esim. taivuttamalla kovalevyseinä ympyräksi. Tällöin lämpötila on helpompi hoitaa, eikä

IKÄ vko	LÄMPÖTILA astetta
1	32
2	30
3	28
4	26
5	24
6	22
7	20
8-12	18

Jos emo hoitaa poikasensa itse EI lisälämpöä tarvita. Tästä on omakohtaista kokemusta: poikaset menestyivät sataprosenttisesti, vaikka huonelämpö syntymän aikoihin oli alle kymmenen astetta.

3-4 viikkoisille aletaan lisätä tuuletusta niin, ettei pääse syntymään hautovaa lämpöä, joka saattaa laukaista kannibalismia. Silloin poikaset alkavat nyppiä toistensa siiventyä ja pyrkiä. Raskaimmat rodut (esim. RIR) ovat tälle herkempiä.

Valoa

Valoa saa ensi viikkoisina olla vaikka 24 h (ja onkin koska lämpölampu palaa vuorokaudet ympäri). Sähkökatkojen varalta on kuitenkin hyvä, että eläimet oppivat myös pimeään. Paniikissa ne saattavat muuten mennä kasaa nurkkaan, niin että alimmat tukahtuvat. Riittävä ruokailuajan takaamiseksi, vähintään 12 tunnin valoisa aika on välttämätön.

Laitteet ja kalusteet

Astioiden koko tulee luonnollisesti suhteuttaa eläinten ikään ja kokoon. Juoma- ja ruoka-astioita on oltava niin runsaasti, että kaikilla on mahdollisuus syönniin samanaikaisesti. Jos ruokintaan kuuluu märkäruokaa, apetta tai jyvää, jotka annetaan kerran päivässä, jäävät joukon hitaimmat ilman ellei yhtäaikaisten ruokailu onnistu. Astioiden on myös oltava samasta syystä tasaisesti koko alalla. Apuruokintaan soveltuu parhaiten pitkä ja hyvin kapea kaukalo, johon eläimet eivät pääse jalkoihonsa tallemaan ruokaa.

Orret asennetaan vasta 4-5 viikon iässä. Lihasiipikarjalle ei olisi välttämätöntä istua orsilla, mutta suotakoon se niille, koska se on niin mieluisaa. Orret saattavat runsaalla vilja-perunapohjaisella ravinnolla edesauttaa rintalastan vääntymistä. Kalinkinanto ehkäisee tätä.

Kuivike

Kuivikepohja luodaan helpoimmin olevista kuivista aineksista: kuterinpuru (ei kyllästetty), olki, sahanpuru, turve. Kuivikkeen kostuessa juomalaitteiden lähellä tai liiasta lannan kerääntymisestä johtuen sitä saattaa joutua kääntelemään kasvatuksen loppuaikoina.

Laidun

Laaja-alaiseen eli ekstensiiviseen kasvatukseen kuuluu jaloittelutarha ja viherravinto, mutta ei välttämättä kovin laaja laidun. Runsaat liikkuminen nimittäin kuluttaa energiaa ja liian "vihreä" elämä pitää hoikkana (pätee meihin ihmisiin). Laidunruoho ei pysy kauaa hyvänä, vaan talleantuu maan tasalle. Enemmän kannattaa viedä eteen esim. niitettyä viherrehua verkkohäkkiin tai verkkopussissa roikkumaan. Ankat ja hanhet sen sijaan hyödyntävät vihreän ravinnon paremmin ja niiden kannattaa antaa kulkea vapaammin.

Kukkopoikien päiväohjelma, ESIMERKKI

- ILLALLA ape hautumaan (peruna + hernejauho + oharaj. + keittiöjäre + keitinvedet + piimä...)
 - ape annetaan AAMULLA ensimmäiseksi. Se ei saa seistä pitkään, koska se alkaa pilaantua ja käydä.
 - kalkkia pari kertaa viikossa sora-astiaan
 - soraa aina esillä kivihiirran jauhinkiviksi
 - työtä: juureksia, vihanneksia roikkumassa narussa tai naulassa, apilaheinää verkkohäkissä nypittävä
 - kokovilja-annos (kaura:ohra:vehnä = 3:2:1) annetaan KESKI-PÄIVÄLLÄ kerta-annoksena ja niin paljon, että vähän jää jäljelle. Silloin kaikki ovat todennäköisesti saaneet jonkin verran. Osa kaukaloihin, osa pehkuihin, edesauttaa pohjan kunnossa pysymistä
 - aikuisen kanan päiväannos viljaa on 60-65 g. Parikuiselle poikaiselle puolet siitä eli 30 g. Sadan pään kerta-annos olisi silloin 3 kiloa. Käytä jotain vakioastiaa tai ämpäriä, johon kerran punnitset määrän, että suuruusluokka pysyy vakiona. Jos viljaa jää kovin paljon päivittäin, on annosta syytä hieman vähentää. Poikaset osaavat nimittäin olla "krönkelejä", jaloissa pyörineet ja mahdollisesti kostuneet jyvät eivät kelpaakaan enää, jos uutta viljaa tulee aina lisää eteen. Viljaa häästaantuu pehkuihin.
 - 3-4 MAISSA uusi annos apetta, eri koostumus kuin aamulla
 - ILLALLA jyväännos joka pitää nälän poissa yli yön
- Tarkkaile juoma- ja ruokinta-astioiden ympäristöä päivittäin, ettei lantä pääse paakkuuntumaan. Laajenna alaa tarpeen mukaan, pidä pehku kuohkeana.

Teuraskukan ravinto

Tässä paistikukkopoikien ruokintaohjeita, mutta ne käyvät varmaan sovellettuna muillekin linnuille. Myös tilan olot, tuotantosuunta, lähiseudun teollisuus, ajankäytön rajallisuus ym. vaikuttavat ruoan koostumukseen ja ruokinta-aikatauluihin.

Pikkupoikasvalheen ruokinta: Parin ensimmäisen elinviikon ravinnon laatu merkitsee lopputulokselle paljon. Ääriesimerkinä voisi mainita pelkän kauraryynin syötön, joka vie viikossa poikasilta melkein jalat alta. Helpointa on antaa eläimille hyvää starttia valmispoikasrehulla, jota annetaan yksinomaan rehuna kaksi ensimmäistä viikkoa. Kolmannella viikolla annetaan karkeaa soraa (2-3 mm) erilliseen astiaan. Näin valmistelemme elimistöä vastaanottamaan karkeampaakin rehua. (Tiedäthän, että kanaeläimillä ei ole hampaita, vaan jyvät jauhetaan kivihiirassa tiukkaa lihas- ta olevassa ruoansulatuskanavan osassa kivensirujen toimissa jauhinkivinä). Soraa voidaan antaa myös untuvikoille, silloin sen tehtävä on "rassata" suolen seinämää siinä olevasta suoliliimasta.

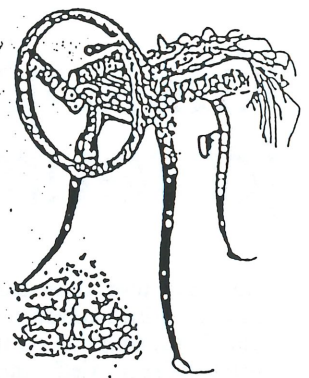
3-4-viikkoiselle lisätään vähitellen muun rehun osuutta. Viljaa annetaan mieluiten ensin jauhettuna, koska se jo sellaisenaan poikkeaa "kypsennetyistä"

valmisrehusta. Viljoista kaura sisältää eläimelle tärkeitä aminohappoja, ohra on taas hyvää lihotusrehua. Kokonaiset jyvät ovat liian isoja pieneen tipun suuhun. Kokojyvän anto aloitetaan pikkuhiljaa alkaen kourallisesta, päivittäin määrää lisäten. Myös appeen ja vihantarehun anto aloitetaan kuukauden iässä. Mitä monipuolisempaa, sen todennäköisempää, että kokonaisuus osuu oikeaan. Ensin poikaset eivät oikein "ymmärrä" hyvän päälle, mutta parissa viikossa asiat kääntyvät toisinpäin. Tutun ihmisen ilmestyessä määräraakaan karsinaan verkon taakse, ei eläimiä pidättele mikään.

Kasvavalle eläimelle valkuaisen ja kalkin saanti on erityisen tärkeää. Pelkällä ohrajauho-perunalinjalla ei valkuaisarveta löydy. Lisävalkuaisista saa esim. piimästä (kostukkeena), hernejauhosta (enimmäismäärä 10-15% rehusta), apilasta (häudukkeena: appeessa). Kalkin annossa piilee vaarana suoliston muuttuminen liian emäksiseksi, mikä aiheuttaa kokkidioosivauran. Piimä ehkäisee tätä happamuudellaan. Anna siis piimää päivittäin.

Rehun rakennusaineita:

- viljalajit, suositusjärjestys: kaura, ohra, vehnä (suhde 3:2:1)
- hernejauho max 10%, muut palkokasvit

Kuva 123. Apilanleikkaaja.

- soija on tuontitavaraa, muuten erinomaista kanoille
- rypsi ym. öljykasvisiemenet, käyttösuositus 5% rehusta
- keitetty peruna, käyttösuositus 2-3 kg pv/100 eläintä
- kaikki hapanmaitotuotteet
- keitinvesissä haudutettu heinä, apila, yrtit
- sora, (kalkki) aina esillä
- puhdas kädenlämpöinen vesi aina esillä
- perheen ruoantähteet erään poikkeuksin: ei kovin suolaisia ruokia, hedelmien kuoria, sipulia mm.
- elintarviketeollisuuden (leipomot, einokset, vihannekset) jätetavara, kunhan tuoreudelta huolehditaan
- laitos- ja ravintolakeittiöjäte on hieman arveluttavaa, sisältö saattaa olla epämieluisaa, ellei kyseessä ole kasvvisravintola
- ei suositella: tuoreet liha-luu- jauhotuotteet, veri ja teurasjätteet. Kasviperäisestä ravinnosta (luomuohjeet) ne luetaan ilman muuta pois, mutta jos niitä käytettäisiinkin, tuoreuteen ja puhtauteen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota
- tuore, ehdottomasti keitetty kala (järvisuodilla omasta takaa) ei kohtuudella käytettynä (1-2 kg/100 kanaa 7 pv) aiheuta makuhaittaa. Kalan huono makuu aiheuttaa kalajauhon käyttämisestä rehussa.
- Eläinperäisten rehuaineiden käyttö on todettu eläinten hyvinvoinnille olennaiseksi. Kyse on lähinnä valkuaisaineiden koostumuksesta, johon jää aukkoja pelkässä kasviperäisessä ruokinnassa.

Ape, sokelo, pöperö, sekava. suttu, sakka, kanapuu... rakkaalla lapsella on monta nimeä. Kyseessä on monien ruoka-aineiden seos, jonka ainesosien sulavuutta ja maittavuutta on

parannettu keittämällä (peruna), liottamalla (herne ym. kuivat) tai hauduttamalla (esim. nokkossilppu). Keittöjätteet haudutetaan siihen tasaisesti ja ohrajuhoilla aine saadaan sopivan kiinteäksi. Nesteeiksi sopivat keitinvedet tai piimätuotteet. Hyvin vähäiset aine määrät (hiili, kalkki, vitamiinikuurit, jopa suolan anto kannibalismien uhatessa) saadaan näin annostettua tasaisesti. Seos maistuu paremmin vähän lämpimänä kuin täysin jäähtyneenä. Lisää siis illalla tehtyyn appeeseen lämmintä vettä tarjolle vietäessä. Suolan lisäys tarkoittaa sen verran kuin ehkä omassa ruoassakin, ei mitään hevospuuria.

Laidun

Ulkotarhaan eläimet voi totuttaa heti maan lämmentyksiä. Saatavat sieltä aurinkoa ja raikasta ulkoilmaa. Auringosta lapsetkin saavat D-vitamiinilisän, joka edesauttaa luuston terveenä pysymistä. Ulospääsy saattaa ehkäistä ratkaisevasti käyttöshairioita. Neljän seinän sisällä isossa parvessa toimettomana nyhääminen saattaa aiheuttaa pienempien sortamista ja kannibalismia. Ulkona tällaiset unohutuvat, kun on muuta ajateltavaa. Vertaus tässäkin ihmistäimiin on paikallaan. Terve maalaisjärki käyttöön, kysymys on elävistä olennoista.

EI HÄKKIKANALOITA

Ollessamme itse lihantuottajia meillä on mahdollisuus vaikuttaa tapahtumien kulkuun ja tuotteen laatuun:

- Holdamme 'eläimiä' hyvin kuin mahdollista, annanime niille "elämisen arvoksen elämän" lajilleen tyyppillisissä oloissa. Annetaan niiden toteuttaa mielehalujaan (niinhän ihminenkin tekee). Eläin elää tässä ja nyt, miettimättä sen syvällisemmän tulevia, kunhan on hyvä olla.
- Eläin on mitä se syö. Ruokomme sen luonnollisilla ravintoaineilla, joiden alkuperä on tiedossa.
- Annetaan eläimelle aikaa kasvaa omassa tahdissaan. Kiihdyttämällä kasvua liikaa saadaan löysää lihaa, eikä elimistö muutenkaan ehdi kehittyä kunnolla.
- Kun lopettamisen aika tulee, tehdään se nopeasti ja mahdollisimman vähän kärsimyksiä tuottaen.

Teurastuksen oikea ajankohta

Kolmessa kuukaudessa ovat kukkopoijat lihonneet riittävästi. Mitä nuorempaan teurastus tapahtuu, sitä nopeammin kypsyvää grillikukkoa saadaan. Lihan määrä jää tällöin vähäisemmäksi, mutta syöväthän Italiassa kuulemma pikkulintujaakin. Jos liha ajetaan hauduttua pitkään, tähän tarkoitukseen sopii vanhempi eläin.

Punnitsemalla muutamaa eläintä käsin saa tuntuman siitä, kannattaako teurastus jo aloittaa. Ajankohta on oikea, kun kukon vielä pystyy nipin napin pitämään otteessaan yhdessä kädessä peukalo selkärangan päällä ja muut sormet rintalastan alla.

Kukot otetaan kiinni laatikoihin hyvissä ajoin ennen teurastusajankohtaa. Näin niiden kuvut ehtivät tyhentyä ja välttää sulan ravinnemassan leviämisen pitkin ruhoa eläintä suolistettaessa. Jos on tarkoitus aloittaa teurastus samalla, kukot kannattaa napata kiinni illalla pimeässä, ja säätää näin monta juoksuaskelta. Kiinni otokoukku on mainio keksintö kanallintujen pyydystämiseen. Kukon pystyy itsekin taivuttamaan tukevasta rautalangasta.

Koukulla tartutaan eläintä nilkkaan ja vedetään taaksepäin jolloin eläin lamaantuu ja jää maahan makaamaan.

Henkinen valmentautuminen

Ensikertalaiselle teurastukseen osallistuminen, edes katselijana, saattaa olla ylivoimainen tehtävä. Siksi kannattaa tehdä itselleen selväksi jo eläimiä hankkiessaan niiden käyttötarkoitus. Jos syö lihaa, on hurskasteltava kauhistella teurastustapahtumaa; kaupan lihatiskin tuotteetkin ovat eläimestä lähtöisin, ihmiskäsi on ne vain muovannut siisteiksi valmisaloiksi.

Teurastuspalkka

Teurastuspalkan tulee olla vesipisteellä ja viemäriellä varustettu, hyvin valaistu, avara tila. Paikalla on tukeva, kookas pöytä, jonka päälle alustaksi jotain kertakäyttöistä, vaikka sanomalehtiä, enemmän kuin paljas pöydän pinta, jonka puhdistaminen teurastuksen jäljiltä hygieniseksi on hankalaa. "Oikeassa" teurastamossa kiiltelee tietysti ruostumaton teräs ja tehokkaat desinfiointiaineet tappavat viimeisenkin bakteerin. Me voimme käsitellä välineet ja astiat kiehuvalta vedellä.

Teurastuksen vaiheet: I LOPETUS

1. Perinteisen "kirves-pötkky-menettelyn" (kanan pää pötkylle ja kirveellä kaula poikki) hylkäämme heti liian alkukantaisena. Varma lopputulos on ehkä pääsyytämän menetelmän suosioon.

2. Ns. venytysteurastus käsittää tainnutuksen jälkeen vedon, jossa nopealla liikkeellä nyrjäytetään eläimen niskanikamat sijoiltaan ja venytetään kaularankaan selvä väli. Tällöin veri kertyy kaulaan nahan alle pusiin sotkematta eläintä päällisin puolin. Veri on kuitenkin poistettava. Tämä on tehokas ja varma tapa, jos sen osaa. Mutta enpä haluaisi olla sen kukon höyhenissä, joka saa ilon toimia harjoituskappaleena.

Jos hylkäämme 1 ja 2-vaihtoehdon, jäljelle jää varma ja nopea tapa

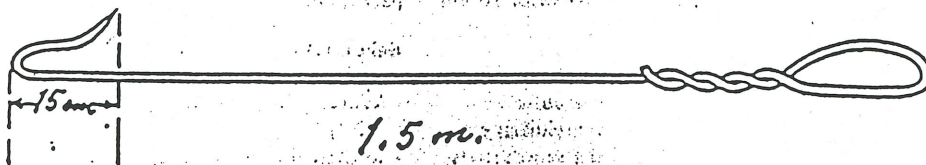
3. Viiltoteurastus, kas näin:

1. tukeva ote eläimestä, jalat ja siivet kerätään vasempaan käteen (ettei eläin pääse lyömään itseänsä siivillä irti otteesta)

2. tehokas tainnutus, oikeassa kädessä olevalla kapulalla lyödään eläintä napakasti takaraivoon. Riittävän voiman saamiseksi nuijan on oltava 40-50 cm pitkä noin 4 cm paksu, pyöreä. Kerta yleensä riittää. Tainnuttaen eläin käy hervottomaksi, silmät ovat sulkeutuneet.

3. nyt avataan puukolla verisuonet kaulan alta, kurkusta. Jos käytössä on teurastussuppilo (alaspäin kapeneva pohjaton ja kanneton peltinen tai puinen putkilo, joka on kiinnitetty telineeseen) pisto käy helposti yhdeltä ihmiseltäkin. Tainnutettu kukko tiputetaan suppiloon pää alaspäin. Vasemmalla kädellä kiinni nokasta ja oikea pistää puukon (terä selkärangan päin) sisään kurkun sivulta korvan takaa, jolloin veri alkaa heti valua. Parissa minuutissa vuoto loppuu. Jos suppiloa ei ole, tarvitaan kaksi henkilöä: toinen pitää kiinni, toinen pistää. Kannattaa lopettaa useita eläimiä ennen kuin aloittaa perkaamisen. Jos suppiloita on useita, aina nopeammin työ käy. Isoimmille linnuille (kalkkuna ym) käy koukkuun ripustettu lannoitesäkki, josta yksi kulma on poistettu.

4. Verentulon loputtua eläin voidaan ottaa suppilosta pois.

Jos se tässä vaiheessa potkii ja räpiköi, kyssä ovat refleksit, joita ei pidä säikähtää.

II NYLKEMINEN VAI KYNIMINEN

1. Nyljettäessä höyhenpeite nahkoineen poistetaan avaamalla nahka vatsanpuolelta, sitten jalat-selkä-siivet-kaula. Ja ruho kylmään hitaasti juoksevaan, vaihtuvaan veteen..

2. Kynissä (vrt. kynä=sulka) poistetaan vain höyhenet, nahka jää. Höyhenet saadaan irtoamaan kastamalla eläin 60-70 asteiseen veteen 1-2 minuutiksi, jonka jälkeen höyhenet lähtevät melko helposti. Veden pysyminen riittävän kuumana vaatii astian jatkuvaa kuumentamista.

III SUOLISTAMINEN

Eläimen sisäelimet on poistettava heti lopettamisen jälkeen, ettei suolimassa sotke lihaa, eikä pilaantumista ala tapahtua.

1. Kanan ruumiinontelo avataan peräpäästä puukolla poikittain viiltäen (rikkomatta suolia). Eläintä pidetään tässä vaiheessa selkää päin pöytää, jolloin suolet pakenevat leikkuukohtasta mahdollisimman kauas.

2. Vedä suolistoa kourassa ulospäin sen verran, että alat nähdä eri elimet. Sisältä löytyy suolten lisäksi

- maksa, joka hauraana herkästi rikkoutuu
- maksaan kiinnittyy vihreä sappi, joka on syytä irrottaa maksasta vasta ruumiinontelon ulkopuolella (vihreä sappineste pilaa rikkoutuessaan liha)
- kivipiira, tiukka lihasmöykky, joka hienontaa ravinnon karkeamman osan (sisältää pieniä kiviä). Otetaan ulos, voidaan avata ja poistaa sisus ja sisin, keltainen kalvo sen mukana. Kalvo lähtee paremmin irti, kun piiraan annetaan ensin jäähtyä. Sopii ainakin eläinten ruoaksi.
- kupu, verkkomaha, umpisuolet, perna ja haima poistuvat suolen mukana
- läheltä kaulaa löytyy sydän, joka kannattaa ottaa talteen. Se halkaistaan ja huuhdellaan veret pois
- kukoilla kivekset, pavunmalliset 1-3 cm:n pituiset, ristiselässä
- munuaiset sijaitsevat selkärangan lomassa, niitä ei kannata yrittää poistaa

- kylkiluiden välistä löytyvät keuhkot, jotka saa parhaiten poistettua etusormella kylkiluiden suuntaisesti selkärankaan kohti työntämällä
- ontelon pitäisi nyt olla suurin piirtein tyhjä. Oliko?

3. Kaula katkaistaan puukolla tai helpoimmin voimakkailla pihdeillä

4. Siivet ja jalat on syytä pyrkiä katkaisemaan nivelen kohdalta, muuten terävät luunsäleet rikkovat pakastepussit ja vielä ruoanlaittajan sormetkin. Oikea viiltokohta löytyy harjoituksen avulla. Niveltä jännittämällä taivutuksiin vedetään puukolla viilto, joka melkein itsestään hakeutuu oikeaan väliin.

IV JÄÄHDYTYKSEN, VALUTUS, PAKKAUS, PAKASTUS

Puhdistettu ruho jäähdetään hyvin juoksevassa kylmässä vedessä. Vesijohtovesi on kylmimmillään noin +5 asteista, mutta lämpiyttä ruhojen luovuttamasta lämmöstä pian, ellei uutta kylmää vettä valuteta sekaan.

Ruhot kannattaa pakata sopivan suuruisiin annoksiin. Isompi perhe käyttää kerralla 3-5 ruhoa, pienemmälle riittää pari.

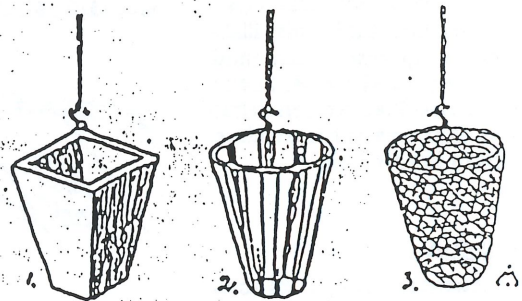
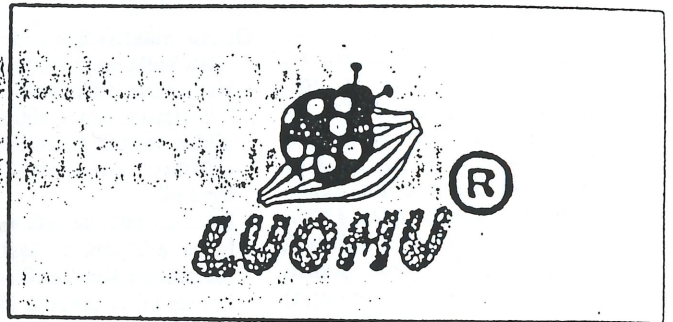
Lihantarkastus

Siipikarjan tarkastuspakko ei koske tuottajan omaan yksityistalouteen tarkoitettua lihaa eikä suoraan tuottajalta ilman kaupan välikäsiä yksityistalouteen hankittua lihaa. Jos eläinmäärä on useita satoja, kannattaa jo suorituttaa teurastus pienteurastamossa, joita on viime vuosina perustettu useille paikkakunnille. (Osoittelistan saa Siipikarjaliitosta p. 916-84737 tai tämän lehden toimituksesta).

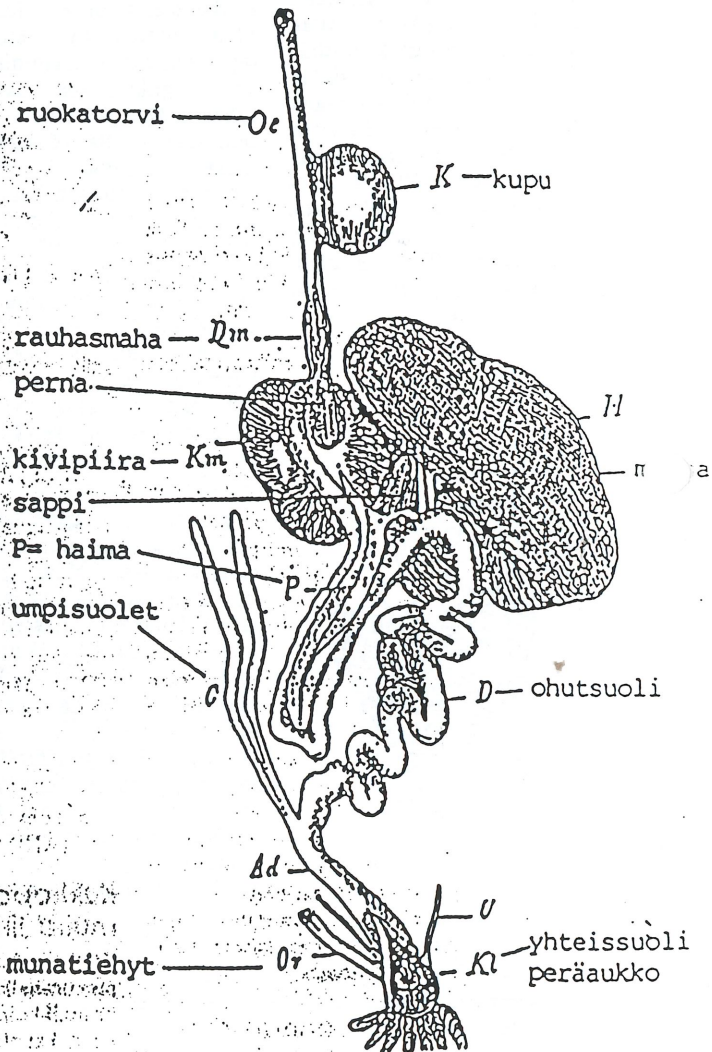
Jos tästä kirjoituksesta heräsi kysymyksiä, huomautettavaa tai mikä antoisinta, haluaisit kertoa omia kokemuksiasi, älä alkalle vaan ota yhteyttä artikkelin kirjoittajaan: Tarja Niemelä puh. 90-223 49591 (Testit lalattaessa on lähde ja kirjoittajan nimi mainittava)

Lisää lukemista: Kanan perustamista käsittelevä juttu Omaselän maatalous-lehdessä 2/1991 soveltuu pääosin myös muulle siipikarjalle.

Teurastus-kuvasarja. Moniste. Julkaistu Siipikarjalehdessä 4/1971.

Teurastussuppiloita.

Kanan ruoansulatuselimet.